

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ, ЛІТЕРАТУРИ З МЕТОДИКАМИ
НАВЧАННЯ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему: ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ З АНГЛОМОВНИМ
ХУДОЖНІМ ТЕКСТОМ**

Виконав: здобувач 2-го курсу, групи СО (МЛ) -2 м
спеціальності 014 Середня освіта, 014.021 Англійська мова і література
ОП «Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)»

Тимчик О.-Д.М.

Форма навчання: денна

Науковий керівник: к. пед.наук, доц. Гарапко В.І.

Рецензент: д. філософії, доцент кафедри філології Закарпатського
угорського інституту імені Ференці Ракоці II
Фодор К.Й.

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу

Кваліфікаційна робота розглянута. Здобувач Тимчик О.-Д.М.

допущений до захисту роботи в екзаменаційній комісії.

В. о. завідувача кафедри англійської мови, літератури з методиками
навчання

(підпис)

(прізвище та ініціали)

«_____»

_____ 2023 року

АНОТАЦІЯ

Тимчик О.-Д.М. Формування лексичної компетентності учнів старшої школи у процесі роботи з англomовним художнім текстом. - Дипломна робота магістра.

Дипломна робота магістра на здобуття кваліфікації магістра за спеціальністю 014 Середня освіта, 014.021 Англійська мова і література. – Мукачівський державний університет, гуманітарний факультет, кафедра англійської мови, літератури з методиками навчання, наук. кер.: к. пед. наук, доц. Гарапко В.І. – Мукачево, 2023.

Загальний обсяг роботи становить 88 сторінок, із них 78 – основного тексту. Робота містить 51 джерело посилання.

Ключові слова: лексична компетентність, художній текст, мовленнєва діяльність, лексичні навички.

Дипломна робота магістра присвячена дослідженню проблеми у формування лексичної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови у процесі роботи з англomовним художнім текстом.

У роботі теоретично обґрунтовано сутність та складові лексичної компетентності; розглянуто методичні аспекти формування лексичної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови. Проаналізовано методичний потенціал використання англomовного художнього тексту як ефективного засобу формування лексичної компетентності учнів старшої школи.

Розроблено комплекс вправ на основі англomовних художніх текстів для формування лексичної компетентності учнів старшої школи. Ефективність запропонованого комплексу вправ на основі англomовних художніх текстів для формування лексичної компетентності учнів старшої школи була підтверджена експериментальним шляхом.

SUMMARY

Tymchyk O.-D.M. Formation of lexical competence of high school students in the process of working with an English-language artistic text. - Master's thesis

Thesis for obtaining Master's degree in specialty 014 Secondary education, 014.021 English Language and Literature. – Mukachevo State University, Faculty of Humanities, Department of English Language, Literature with Methods of Teaching, scientific supervisor: Candidate of Pedagogical Sciences, Assoc. Prof. Harapko V. I. – Mukachevo, 2023.

The paper consists of 88 pages, the main text comprising 78 pages. The work contains 51 cited sources.

Key words: lexical competence, artistic text, speech activity, lexical skills.

The master's thesis is devoted to the study of the problem of formation of lexical competence of high school students in the process of working with an English-language artistic text.

The essence and components of lexical competence have been theoretically substantiated in the work; methodical aspects of formation of lexical competence of high school students in English lessons are considered.

The methodical potential of using an English-language artistic text as an effective means of forming the lexical competence of high school students has been analyzed.

A complex of exercises based on English-language artistic texts for the formation of lexical competence of high school students has been proposed. The effectiveness of the proposed complex of exercises based on English-language artistic texts for the formation of lexical competence of high school students has been experimentally proven.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ З АНГЛОМОВНИМ ХУДОЖНІМ ТЕКСТОМ.....	10
1.1. Сутність та складові лексичної компетентності.....	10
1.2. Методичні аспекти формування лексичної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови.....	18
1.3. Методичний потенціал використання англomовного художнього тексту як ефективного засобу формування лексичної компетентності учнів старшої школи	30
Висновки до розділу 1.....	52
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОМПЛЕКСУ ВПРАВ НА ОСНОВІ АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ.....	54
2.1. Комплекс вправ на основі англomовних художніх текстів для формування лексичної компетентності учнів старшої школи	54
2.2. Організація та проведення експериментальної роботи.....	66
2.3. Узагальнення результатів експерименту.....	76
Висновки до розділу 2.....	77
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83

ВСТУП

Актуальність дослідження. Протягом багатьох років однією з найбільш нагальних проблем теорії і практики вивчення іноземних мов в Україні та за кордоном залишається пошук і реалізація оптимальних та найбільш ефективних шляхів і способів опанування учнями іноземних мов. Переорієнтація освіти на особистісне становлення учня, визначення його активним суб'єктом навчально-виховного процесу призвело до виникнення і поширення у науковому світі України та зарубіжжя якісно нового об'єкту дослідження – формування лексичної компетентності учнів старшої школи, як важливої складової формування іншомовної комунікативної компетентності та забезпечення готовності до міжкультурного спілкування.

Проблема оволодіння лексичним аспектом іноземної мови та формування лексичної компетентності постійно привертає до себе увагу як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. В різні періоди розвитку методики викладання іноземної мови проблема навчання лексичному аспекту досліджувалася в роботах таких вчених, як A. Bruton, J. Coady, B.H. Douglas, N. Ellis, M. Hyde, M. Lewis, M.H. Long, Nation P. [5], Thornbury S. [6], О. Б. Бігич [2], Н.Ф. Бориско, С.Ю. Ніколаєва, В.Г. Редько.

В.О.Артемов, Л.В. Банкевич, І.В. Баценко, І.М. Берман, А.Є. Боковня, В.А. Бухбіндер, Н.Г. Вишнякова досліджували способи і прийоми розкриття значень іншомовних слів; В.Є. Горбачов, Ю.В. Гнаткевич, О.Ю. Долматовська, Ю.О. Жлуктенко, В.С. Коростильов - аналіз дії лексичного механізму в різних видах мовленнєвої діяльності); Е.В. Мірошніченко, О.П. Петрашук, С.М. Степащенко, О.Б. Тарнопольський, Н.С. Форкун, О.В. Чічкова, С.П. Шатілов обґрунтовували процес функціонального опанування лексики з урахуванням закономірностей породження мовленнєвих висловлювань, R. Carter, M. McCarthy, R. Ellis, R. Gairns, D. Gardner, M. Lewis, I. Nation, N. Schmitt, L. Taylor визначали критерії й опис процедури відбору

лексичних одиниць для формування лексичного мінімуму, тощо.

Всі науковці-дослідники одностайні в тому, що формування лексичної компетентності це – складний, цілеспрямований і багатогранний процес, який повинен бути чітко структурованим та наповненим глибоким змістом. Аналіз науково-педагогічної та методичної літератури засвідчує, що проблема формування лексичної компетентності багатогранна і торкається багатьох наук: психології, психолінгвістики, мовознавства, лінгводидактики.

Однак, незважаючи на велику кількість наукових праць, дискусійним є питання щодо використання дієвих і ефективних методів і засобів формування в учнів старшої школи лексичної компетентності. Недостатньо дослідженим, на нашу думку, є методичний потенціал використання англomовного художнього тексту як ефективного засобу формування лексичної компетентності учнів старшої школи.

Питання використання художнього твору досить широко розглядається в методиці навчання іноземних мов (А.Т.Бредбері, Дж. Брумфіт, Н.В.Єлухіна, Дж. Левін, Є.В.Мусницька, М.Л.Прет, С.К.Фоломкіна та ін.). Однак лише в декількох працях текст взагалі і художній текст зокрема розглядається як засіб формування лексичної компетентності. Аналіз робіт названих авторів показав, що можливості використання художнього тексту ще не вичерпані. Розкриття цих можливостей дозволило б удосконалити процес формування лексичної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови.

З огляду на це, вважаємо порушену проблему актуальною, що обумовило вибір теми кваліфікаційної роботи **«Формування лексичної компетентності учнів старшої школи у процесі роботи з англomовним художнім текстом»**.

Мета роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності використання комплексу вправ на основі англomовних художніх текстів для формування лексичної компетентності учнів старшої школи.

Відповідно до мети нашого дослідження, передбачено вирішення наступних завдань:

1. Теоретично обґрунтувати сутність та складові лексичної компетентності; розглянути методичні аспекти формування лексичної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови.

2. Проаналізувати методичний потенціал використання англомовного художнього тексту як ефективного засобу формування лексичної компетентності учнів старшої школи.

3. Розробити комплекс вправ на основі англомовних художніх текстів для формування лексичної компетентності учнів старшої школи.

4. Експериментально перевірити ефективність використання комплексу вправ на основі англомовних художніх текстів для формування лексичної компетентності учнів старшої школи.

Об'єкт дослідження-процес формування лексичної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Предмет дослідження – англомовний художній текст як ефективний засіб формування лексичної компетентності в учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Гіпотезою дослідження виступає твердження про те, що формування лексичної компетентності в учнів старшої школи на уроках англійської мови, можливе за умови використання англомовних художніх текстів і розробленого на їх основі комплексу вправ.

Для рішення поставлених завдань були використані такі підходи і **методи** дослідження:

теоретичні – аналіз вітчизняних та іноземних методичних, лінгвістичних і психолого-педагогічних джерел, навчальних програм із метою узагальнення теоретичних аспектів із проблем дослідження, метод синтезу, абстрагування, узагальнення та моделювання;

емпіричні – бесіди, педагогічні спостереження, тестування для діагностики рівнів сформованості досліджуваного феномену, педагогічний експеримент для перевірки ефективності використання комплексу вправ на основі англомовних художніх текстів для формування лексичної компетентності учнів старшої школи;

математичної статистики – для доведення достовірності отриманих результатів дослідження та доцільності використання комплексу вправ на основі англомовних художніх текстів для формування лексичної компетентності учнів старшої школи.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні доцільності застосування англомовних художніх текстів і розробленого на їх основі комплексу вправ.

Теоретичну значущість роботи вбачаємо у:

- теоретичному узагальненні сутності та значення лексичної компетентності, розгляді методичних аспектів формування лексичної компетентності;
- обґрунтуванні методичного потенціалу використання англомовного художнього тексту як ефективного засобу формування лексичної компетентності учнів старшої школи.

Практична цінність даної роботи полягає в тому, що розроблений комплекс вправ на основі англомовних художніх текстів може використовуватись для формування лексичної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови. Матеріали і висновки дослідження можуть бути використані у процесі викладання курсів з «Методики навчання англійської мови», при укладанні методичних рекомендацій та написанні науково-методичних праць, присвячених проблемі формування лексичної компетентності в учнів старшої школи.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження доповідалися та обговорювалися на міжнародній

науково-практичній інтернет-конференції: Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації (Переяслав, Україна, 28 квітня 2023 р.); на засіданнях кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання Мукачівського державного університету, де виконувалася робота.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (51 найменування, з них 11 – іноземними мовами). Повний обсяг роботи – 88 сторінок друкованого тексту, з них – 78 сторінок основного тексту. Роботу ілюстровано 4 таблицями.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність використання комплексу вправ на основі англомовних художніх текстів для формування лексичної компетентності учнів старшої школи.

Узагальнення результатів методичного експерименту дало підстави сформулювати такі висновки:

Теоретичний аналіз сутності та складових лексичної компетентності показав, що у науково-методичній літературі не існує одностайності у трактуванні сутності поняття «лексична компетентність». У лінгвістичній науці трактування цього поняття є більш універсальним, позаяк визначається як здатність людини до коректного оформлення своїх висловлювань і розуміння мовлення інших, яке базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок, знань і лексичної усвідомленості.

Установлено, що лексична компетентність передбачає сформованість словникового запасу відповідно до віку, сприяє доцільному ситуативному використанню лексичних одиниць, умінню використовувати образні вислови та фразеологізми.

Розглянуто структуру лексичної компетентності, а зокрема три основні складники з яких вона складається: лексична навичка, лексичні знання, лексична усвідомленість.

Розглянуто методичні аспекти формування лексичної компетентності в учнів старшої школи на уроках англійської мови та з'ясовано певні складнощі, для усунення яких необхідно враховувати певні фактори: індивідуально-вікові особливості учнів, наявність чи відсутність у них мотивів навчання в цілому та спілкування іноземною мовою зокрема.

Проаналізовано методичний потенціал використання англомовного художнього тексту як ефективного засобу формування лексичної

компетентності учнів старшої школи; зокрема вправи, які допомагають сформувати в учнів лексичну компетентність.

Для здійснення експериментальної перевірки ефективності використання англомовного художнього тексту як ефективного засобу формування лексичної компетентності учнів старшої школи було організовано формувальний етап дослідження.

Для його проведення було здійснено розподіл учасників експерименту на контрольні та експериментальні групи. На учнів ЕГ здійснювався формуючий вплив шляхом використання на уроках англійської мови англомовного художнього тексту як ефективного засобу формування лексичної компетентності учнів старшої школи. На учнів КГ формуючого впливу не здійснювалось.

З метою аналізу результатів формувального етапу експериментального дослідження здійснено порівняння цифрових показників сформованості лексичної компетентності в учнів старшої школи на етапі вхідного та вихідного (підсумкового) контролю. Для об'єктивності оцінювання та вірогідності отриманих результатів експериментального дослідження було використано методи математичної статистики – середній коефіцієнт навченості (К), за В. Беспальком.

Передекспериментальний зріз засвідчив недостатній рівень сформованості лексичних навичок, зокрема, навички миттєвого сполучення ЛО з іншими словами, навички виклику та відтворення ЛО у зовнішньому мовленні, вибору відповідного стилю та здатності самостійного творчого продукування письмового повідомлення та спонукав розпочати проведення наступного експериментального навчання.

Отримані дані підтвердили, що обидва варіанти пропонованої методики формування НЛК в учнів на основі АХТ виявилися ефективними: показники в обох експериментальних групах підвищилися за всіма критеріями. Результати післяекспериментального зрізу засвідчили зростання

коефіцієнту навченості, що було перевірено за допомогою методів математичної статистики.

Таким чином, отримані результати експериментального дослідження підтвердили висунуту гіпотезу про те, що належного рівня сформованості ЛК учнів старшої школи на основі АХТ є можливим за умови інтегрованого формування лексичної компетентності у різних видах мовленнєвої діяльності (у читанні, говорінні та письмі); поетапного формування лексичних умінь та навичок у різних видах мовленнєвої діяльності (у читанні, говорінні та письмі); здійснення навчання на основі розробленої підсистеми вправ і творів англomовної літератури, відібраних відповідно до науково обґрунтованих принципів.

Отже, результати, одержані в процесі експериментальної перевірки підтвердили гіпотезу про доречність та доцільність використання англomовних художніх творів для формування лексичної компетентності в учнів старшої школи.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми розвитку лексичної компетентності в учнів старшої школи. Перспективами подальших досліджень можуть бути проблеми використання публіцистичних текстів для розвитку лексичної компетентності учнів старшої школи.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>